

Risicovergrotenende factoren voor kindermishandeling

Annemarie de Vor

Juni 2013

Universiteit Utrecht

de Bascule
Academisch centrum
voor kinder- en jeugdpsychiatrie

Opvoedingsstress, een verleden van mishandeling als kind en factoren in de ouder-kindinteractie als risicovergroten-
de factoren voor kindermishandeling bij jonge kinderen met
gedragsproblemen

Masterthesis Janna M. de Vor

Universiteit Utrecht in samenwerking met De Bascule

J.M. de Vor (Annemarie)

Studentnummer: 3466213

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Begeleid door M. Abrahamse (De Bascule) en S. Knuiman (Universiteit Utrecht)

10 juni 2013

Voorwoord

Het voelde als een eer een thesis te mogen schrijven over kindermishandeling bij een heel specifieke doelgroep: jonge kinderen met gedragsproblemen. Kindermishandeling, een onderwerp dat actueel is geworden door meerdere misbruikzaken die in het nieuws zijn gekomen, en een onderwerp dat tegelijkertijd vaak onzichtbaar is. Een onderwerp waarvan ik de gevolgen heb gezien in mijn werk met mishandelde kinderen.

Terwijl ik mijn thesis schreef, bracht Klokhuis een serie afleveringen uit over kindermishandeling. In één van de afleveringen zong een meisje een lied dat de situatie van veel mishandelde kinderen beschrijft (Klokhuis, aflevering 9 april 2013).

Ik heb één vader
Maar eigenlijk zijn het er twee
De één helpt bij m'n huiswerk
Koopt cadeaus en neuriet blij
De ander schreeuwt en drinkt en slaat
M'n moeder en m'n broer en soms ook mij
Zo vreemd
Ik snap er zelf maar weinig van
Dat de handen die me knuffelen en pijn doen
Horen bij dezelfde man

Ik heb één vader
Maar eigenlijk zijn het er twee
En nooit als ik naar huis ga
Weet ik wie er op me wacht
De stomme lijkt nooit heel ver weg
Zelfs als de leuke vrolijk naar me lacht

Ik heb één vader
Maar eigenlijk zijn het er twee
Wie zal dat ooit begrijpen
Hoe hij is, weet ik alleen
Laatst toen de kwade me weer sloeg
Zag ik heel kort, de lieve erdoorheen
Alsof iets in hem zeggen wou:
Ik wil dit niet
Ik hou van jou
En toen hij stil m'n kamer weer verliet
Moest ik huilen, omdat ik die rotzak haatte
Maar de lieve vader niet

Ik hoop dat ik met deze thesis een kleine bijdrage mag leveren aan onderzoek dat eraan bijdraagt dat meer kinderen veilig opgroeien. Ik geloof dat in elk gezin signalen van veiligheid aanwezig zijn en hoop dat steeds meer professionals met ouders gaan samenwerken om deze signalen te vergroten, zodat thuis weer een veilige plek wordt.

Graag wil ik mijn begeleiders, Mariëlle Abrahamse en Sandra Knuiman, hartelijk bedanken voor het meedenken in het opzetten van dit onderzoek en de goede en snelle feedback die ik kreeg op mijn vragen en ingeleverde stukken. Daarnaast wil ik de Bascule bedanken voor de werkervaringsplek als onderzoeksmedewerker die zij mij geboden heeft, waardoor ik de kans kreeg met dit interessante onderwerp aan de slag te gaan.

Annemarie de Vor

Samenvatting

De onderzoeksvraag die in deze studie centraal stond, was of *opvoedingsstress*, een *verleden van mishandeling als kind* en factoren in de ouder-kindinteractie samenhangen met kindermishandeling. Als factoren in de ouder-kindinteractie zijn het gebruik maken van *positieve strategieën* en *negatieve strategieën* als reactie op gedrag van het kind, en het *totaal aantal interacties van moeder* geselecteerd. Onder kindermishandeling werd seksueel misbruik, fysieke mishandeling, emotionele mishandeling en verwaarlozing verstaan. De oververtegenwoordiging van mishandeling in de jonge leeftijdscategorie in combinatie met het vaker voorkomen van mishandeling bij kinderen met gedragsproblemen, en de ernst van de gevolgen van mishandeling, maakt het belang van onderzoek naar risicofactoren voor kindermishandeling bij jonge kinderen met gedragsproblemen duidelijk.

De klinische steekproef bestond uit 53 kinderen van drie tot acht jaar ($M = 4.9$ jaar, 64% jongen). *Opvoedingsstress van moeder* en de factoren in de ouder-kindinteractie hingen niet significant samen met kindermishandeling ($p > .05$). De samenhang tussen een *verleden van mishandeling* en kindermishandeling bleek wel significant, $\chi^2(1) = 10.53, p < .001$. *Opvoedingsstress van moeder* bleek even sterk samen te hangen met fysieke mishandeling als met emotionele mishandeling, $F(1, 32) = 0.01, ns$. De factoren in de ouder-kindinteractie bleken eveneens evenveel samenhang te hebben met fysieke mishandeling als met emotionele mishandeling, $F(3, 31) = 0.58, ns$.

Zowel mishandelende als niet-mishandelende moeders ervoeren dus een hoge mate van opvoedingsstress. Verder kan geconcludeerd worden dat een ouder die als kind mishandeld is, meer risico loopt het eigen kind ook te mishandelen.

Abstract

The research question of this study was whether *parenting stress*, a *history of maltreatment as a child* and factors in parent-child interaction are associated with child maltreatment. The use of *positive strategies* and *negative strategies* as a reaction to child's behavior, and the *amount of mother-child interactions* have been selected as parent-child interaction factors. Child maltreatment enclosed sexual abuse, physical abuse, emotional maltreatment and neglect. The overrepresentation of maltreatment at a young age and in children with behavior problems, and the severity of consequences of maltreatment, makes clear the importance of research into risk factors of maltreatment in young children with behavior problems.

The questions were tested in a clinical sample of 53 children aged three to eight years ($M = 4.9$ years, 64% boys). *Parenting stress from mother* and parent-child interaction factors were not significantly correlated ($p > .05$). The correlation between *history of maltreatment as a child* and child maltreatment appeared to be significant, $\chi^2(1) = 10.53, p < .001$. *Parenting stress from mother* seemed to correlate as strong for physical maltreatment as for emotional maltreatment, $F(1, 32) = 0.01, ns$. The *amount of interactions*, *power strategies* and *positive strategies* also correlated as strong for physical maltreatment as for emotional maltreatment, $F(3, 31) = 0.58, ns$.

Parenting stress was high for maltreating as well as for non-maltreating mothers. Another conclusion is that parents with a history of maltreatment as a child are on higher risk for maltreating their own children.

Opvoedingsstress, een verleden van mishandeling als kind en factoren in de ouder-kindinteractie als risicovergrotenende factoren voor kindermishandeling bij jonge kinderen met gedragsproblemen

Naar schatting zijn in 2010 in Nederland 118.836 (34 per 1000) kinderen van nul tot en met zeventien jaar mishandeld (Alink, Van IJzendoorn, Bakermans-Kranenburg, Pannebakker, Vogels, & Euser, 2011). Onder mishandeling wordt dan zowel seksueel misbruik (4%), fysieke mishandeling (18%), emotionele mishandeling (11%) als verwaarlozing (60%) verstaan. In 77% van de gevallen betreffen de meldingen kinderen van nul tot en met elf jaar oud. Kinderen die gedragsproblemen vertonen, hebben meer kans om mishandeld te worden (Robinson, Morris, Scheeringa, Boris, & Smyke, 2009; Schulz-Heik et al., 2009; Toth, Cicchetti, & Kim, 2002). Recent onderzoek wijst de richting van dit verband uit, namelijk dat kinderen vaker mishandeld worden, doordat ouders moeilijk met het probleemgedrag kunnen omgaan (Schulz-Heik et al., 2009).

Definities Verschillende Typen Mishandeling

Allereerst is het van belang om de verschillende typen mishandeling te definiëren. Seksueel misbruik wordt gedefinieerd als seksueel contact of een poging daartoe tussen een volwassene en een kind, met als doel het bevredigen van de seksuele behoefte van de volwassene of diens financiële gewin. Het kind getuige laten zijn van seksuele handelingen, wordt eveneens als seksueel misbruik beschouwd (Barnett, Manly, & Cicchetti, 1993). Fysieke mishandeling is het bewust toebrengen van letsel door een ouder of verzorger (Stith, 2009). Emotionele mishandeling betreft het volhardend of op extreme wijze tegengaan van de emotionele basisbehoeften van het kind. Onder deze basisbehoeften vallen psychologische veiligheid en zekerheid, acceptatie, eigenwaarde, leeftijdsadequate autonomie en sensitiviteit van de verzorger aangaande het ontwikkelingsniveau van het kind (Barnett et al., 1993). Verwaarlozing is het in gebreke blijven van een ouder of verzorger in het voorzien in bescherming, veiligheid, medische zorg, onderwijs of andere zaken die een kind nodig heeft (Stith, 2009).

Gevolgen van Kindermishandeling

De gevolgen van de mishandeling verschillen per kind en zijn mede afhankelijk van de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt, het karakter van het kind en overige omstandigheden (Veltman & Browne, 2001). Kinderen die seksueel misbruikt, fysiek of emotioneel mishandeld, of verwaarloosd zijn, ontwikkelen vaak gedragsproblemen, hebben meer kans op een depressie in de adolescentie, en hebben een verminderd cognitief

functioneren en lagere schoolprestaties (Dubowitz & Bennett, 2007; Wulczyn, 2009). Daarnaast hebben kinderen waarbij sprake is geweest van fysieke mishandeling meer problemen in relaties met leeftijdsgenoten en hebben kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik vaak een laag zelfbeeld, meer angst, lichamelijke klachten en vertonen ze seksueel risicogedrag. Kinderen die verwaarloosd zijn hebben minder vertrouwen in anderen waardoor hun sociale vaardigheden minder ontwikkeld zijn (Veltman & Browne, 2001). Mishandeling kan de hersenontwikkeling en regulatiefuncties beperken. In de literatuur worden eveneens associaties gevonden tussen kindermishandeling en gedragingen in de volwassenheid. Volwassenen die als kind mishandeld zijn, vertonen meer seksueel risicogedrag, gebruiken meer alcohol en drugs, en hebben vaker lichamelijke klachten en psychiatrische stoornissen. Slachtoffers van mishandeling hebben daarnaast een vergroot risico om hun eigen kinderen te gaan mishandelen, waardoor de gevolgen zelfs intergenerationeel kunnen zijn (Dubowitz & Bennett, 2007; Wulczyn, 2009).

Onderliggende mechanismen kindermishandeling

Kinderen met gedragsproblemen worden vaker mishandeld, doordat ouders moeilijk met het probleemgedrag van hun kind kunnen omgaan (Schulz-Heik et al., 2009). Hieronder zal uitgebreider ingegaan worden op het proces dat veelal aan mishandeling vooraf gaat. Dit proces verschilt per type mishandeling.

Seksueel misbruik. Het onderliggende mechanisme van seksueel misbruik is in *Bijlage I* schematisch weergegeven en is gebaseerd op diverse onderzoeken (Chaffin, Letourneau, & Silovsky, 2002; Finklehor, 1984; Marshall, Laws, & Barbaree, 1990; O'Reilly, Marshall, Carr, & Beckett, 2004; O'Reilly & Carr, 1998). Het mechanisme van seksueel misbruik begint vaak bij de pleger die seksueel misbruik van een kind overweegt. Deze overweging kan ontstaan, doordat de situatie dit oproept of door een predispositie om kinderen te misbruiken. Deze predispositie kan worden veroorzaakt, doordat het emotioneel goed voelt seksueel contact met een kind te hebben, doordat de pleger opgewonden raakt van kinderen, of doordat er geen volwassen partners zijn om de seksuele behoeften van de pleger te vervullen (Finklehor, 1984). In veel gevallen doet de pleger vervolgens zijn of haar best om een situatie te creëren waarin misbruik mogelijk is. Een voorbeeld hiervan is op een kind passen in afwezigheid van de ouders. Vervolgens doet de pleger zijn best om interne factoren die hem weerhouden van misbruik, zoals schuld, angst en negatieve gevolgen voor het kind, te minimaliseren. De pleger kan hiervoor alcohol of drugs gebruiken. De volgende stap is vaak dat de pleger het kind tot seksuele handelingen dwingt, beloningen belooft als het kind meewerkt, en dreigementen uit om te voorkomen dat het kind zal vertellen dat het misbruikt

wordt. Het kind is vaak niet bij machte te weigeren, vanwege de grote macht van een volwassene, gebrek aan assertiviteit en angst voor de gevolgen van weigering. Veel kinderen voelen zich verantwoordelijk voor het misbruik dat hen is aangedaan, waardoor hun weerstand verslapt, en zo kan de cyclus zich herhalen (Chaffin et al., 2002; Finklehor, 1984; Marshall et al., 1990; O'Reilly et al., 2004; O'Reilly & Carr, 1998).

Fysieke mishandeling. Het onderliggende mechanisme van fysieke mishandeling is anders dan het mechanisme dat hierboven is beschreven. Het model is gebaseerd op uitgebreid empirisch onderzoek (Frude, 1990). Zie *Bijlage II* voor een schematische weergave. Vaak is fysieke mishandeling een reactie op het gedrag van een kind dat een ouder triggert (Frude, 1990). Voorbeelden van dit gedrag zijn huilen, weigeren om te eten, stelen, liegen en agressie. Wanneer een kind fysiek mishandeld wordt, is de ouder vaak gewend om lichamelijk te straffen. Echter doordat de ouder boos en gefrustreerd is, wordt deze woede en frustratie via straf overgeplaatst op het kind. Voorafgaand aan de mishandeling heeft een ouder vaak een zeer negatief beeld van het gedrag van het kind. Het voelt alsof het kind een negatieve, globale en stabiele intentie heeft hen door middel van dit gedrag te irriteren. Het mechanisme van fysieke mishandeling veronderstelt dat wanneer ouders hun kind mishandelen, het hen niet is gelukt hun extreme woede in te houden. Dit in tegenstelling tot ouders die hun kind niet mishandelen. Ouders die hun kind niet mishandelen, hebben strategieën ontwikkeld om controle over hun handelen te behouden en het kind op een andere wijze te disciplineren. Ouders die hun kind fysiek mishandelen, zijn in hun jeugd vaak ook fysiek gestraft, en straffen hun kinderen om redenen waarvoor zij zelf gestraft zijn. Door hun opvoeding is er veelal een intern werkmodel ontwikkeld wat betreft fysiek straffen als reactie op ongewenst gedrag. Nu zij zelf opvoeders zijn, nemen zij vaak de rol op zich die hun ouders vroeger op zich hebben genomen (Frude, 1990).

Emotionele mishandeling en verwaarlozing. In tegenstelling tot seksueel misbruik en fysieke mishandeling zijn er voor verwaarlozing en emotionele mishandeling geen specifieke antecedenten gevonden in literatuurstudies (Myers et al., 2002) en kan er geen mechanisme worden vastgesteld. Wel zijn er risicofactoren die de kans op deze typen mishandeling vergroten. Daar zal hieronder per type mishandeling op mogelijke risicofactoren worden ingegaan.

Factoren die samenhangen met mishandeling

In de literatuur zijn drie domeinen van factoren te onderscheiden die samenhangen met kindermishandeling, te weten kindkenmerken, ouderkenmerken en kenmerken in de ouder-kindinteractie (Levenson & Morin, 2006; Stith, 2009). Naar kindkenmerken die samenhangen

met kindermishandeling is beperkt onderzoek gedaan. Een vertraagde ontwikkeling, slechte schoolprestaties en zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag blijken samen te hangen met fysieke mishandeling (Black et al., 2001; Veltman & Browne, 2001). Leeftijd en geslacht van het kind blijken met geen enkele vorm van mishandeling samen te hangen (Alink et al., 2011; Belsky, 1993; Stith, 2009). Voor de meeste kindkenmerken wordt dus geen duidelijke samenhang met kindermishandeling gevonden.

Ouderkenmerken. Allereerst zal ingegaan worden op de ouderkenmerken. Zowel voor fysieke mishandeling als verwaarlozing zijn een verleden van mishandeling als kind, depressie, problemen met impulscontrole en een laag zelfbeeld gevonden als ouderkenmerken die samenhangen met deze typen mishandeling. Dit geldt eveneens voor psychopathologie, opvoedingsstress, een jonge leeftijd als moeder, werkloosheid, het vormen van een één-oudergezin, een laag opleidingsniveau, alcoholmisbruik en sociale isolatie (Alink et al., 2011; Belsky, 1993; Black, Heyman, & Slep, 2001; Hazler & Denham, 2002; Milner & Chilamkurti, 1991; Schumacher, Slep, & Heyman, 2001; Stith, 2009). Ondanks beperkte literatuur over factoren die met emotionele mishandeling samenhangen, noemt Doyle (1997) in zijn studie huwelijksproblemen, het overlijden van een kind binnen het gezin, het gebrek aan geld om in levensbehoeften te voorzien, wisselingen in volwassenen die voor het kind zorgen, huisvestingsproblemen, psychische problemen en alcoholmisbruik van ouders als factoren waarmee samenhang is gebleken. De combinatie van interpersoonlijke stress, wisselingen in volwassenen die voor het kind zorgen en een lage sociaaleconomische status blijken emotionele mishandeling beter te voorspellen dan een enkele factor (Doyle, 1997). Uit recenter onderzoek komen een laag opleidingsniveau van ouders, werkloosheid en het vormen van een één-oudergezin als risicofactoren voor emotionele mishandeling naar voren (Alink et al., 2011). Verder blijkt dat in 35% van de gevallen geen sprake is van een stressvolle situatie of interpersoonlijke problemen, maar kinderen toch emotioneel mishandeld worden (Doyle, 1997). Over factoren die het risico op seksueel misbruik vergroten, is weinig eenduidigheid. Levenson en Morin (2006) beschrijven dat veel factoren die risicoverhogend zijn voor fysieke mishandeling en verwaarlozing, geen risicofactor voor seksueel misbruik zijn. Volgens deze onderzoekers is er te weinig bekend over risicofactoren voor seksueel misbruik. Kellogg (2002) vindt in haar onderzoek wel een aantal risicofactoren, te weten de aanwezigheid van een stiefvader of andere vaderfiguur, een gedeelte van het leven zonder moeder doorbrengen, een laag opgeleide moeder en een gebrek aan emotionele verbondenheid met de moeder. Het risico op misbruik is eveneens groter wanneer de vader weinig lichamelijke affectie toont naar zijn kinderen, het gezin een laag inkomen heeft of het kind minder dan drie vrienden heeft in

de kindertijd. Daarbij komt dat de risico's een cumulatieve waarde hebben. Elk risico vergroot de kwetsbaarheid van het kind voor seksueel misbruik met tien tot twintig procent. Verder blijkt dat de gezinnen waarin vrouwelijke slachtoffers van seksueel misbruik zijn opgegroeid, vaak gekenmerkt worden door disfunctioneren, en verlies door overlijden of echtscheiding (Kellogg, 2002). In Nederlands onderzoek wordt een laag opleidingsniveau als risicofactor gevonden evenals werkloosheid en het vormen van een één-oudergezin (Alink et al., 2011).

Factoren in de Ouder-Kindinteractie. Voor een groot aantal factoren betreffende de ouder-kindinteractie is samenhang gevonden met fysieke mishandeling. Deze factoren zijn onrealistische verwachtingen van ouders over hun kind, hoge reactiviteit op signalen van het kind, veelvuldig gebruik van *harsh discipline* en minder interactie met het kind. Met *harsh discipline* wordt bedoeld dat ouders gezag proberen uit te oefenen door hun kinderen uit te schelden, te bedreigen of fysiek geweld aan te doen met hun handen of met een object (Runyan et al., 2010). In gezinnen waar mishandeling plaatsvindt, hebben ouders vaak het idee dat kinderen bewust negatief gedrag vertonen om hen te irriteren. Daarnaast wordt er meer verbale agressie gebruikt en gebruiken ouders minder vaak positieve strategieën om ongewenst gedrag te veranderen. Positieve strategieën zijn bijvoorbeeld uitleg geven, meedoen in het spel, praten tegen het kind en complimenteren (Belsky, 1993; Black et al., 2001; Stith, 2009). Non-responsiviteit en negativiteit van ouders ten opzichte van het kind, onrealistische verwachtingen ten aanzien van het kind, slechte opvoedvaardigheden, een hoge reactiviteit op signalen van het kind en het geloof dat kinderen ouders doelbewust irriteren met hun probleemgedrag, blijken samen te hangen met verwaarlozing (Belsky, 1993; Stith, 2009). Voor emotionele mishandeling en seksueel misbruik zijn in de literatuur geen factoren in de ouder-kindinteractie gevonden die samenhangen met kindermishandeling.

Verschillende Risicofactoren voor Verschillende Typen Mishandeling. Zoals hierboven duidelijk is geworden, is de bestaande literatuur voornamelijk gefocust op risicofactoren voor fysieke mishandeling en is er aanzienlijk minder bekend over factoren die het risico op verwaarlozing, emotionele mishandeling en seksueel misbruik vergroten (Levenson & Morin, 2006; Stith, 2009). Verder blijkt dat veel factoren die risicoverhogend zijn voor fysieke mishandeling en verwaarlozing, geen risicofactor voor seksueel misbruik zijn (Levenson & Morin, 2006).

Huidige studie

De oververtegenwoordiging van mishandeling in de jonge leeftijdscategorie in combinatie met het vaker voorkomen van mishandeling bij kinderen met gedragsproblemen, en de ernst van de gevolgen van mishandeling zowel in de kindertijd als op latere leeftijd,

maakt het belang van onderzoek naar risicofactoren voor kindermishandeling bij jonge kinderen met gedragsproblemen duidelijk (Alink et al., 2011; Robinson et al., 2009; Schulz-Heik et al., 2009; Toth et al., 2002). Om deze reden zal deze studie zich richten op kinderen van twee tot en met zeven jaar met probleemgedrag, met als onderzoeksvraag welke factoren het risico op kindermishandeling bij jonge kinderen met probleemgedrag vergroten. Wanneer meer bekend is over deze risicofactoren, kunnen clinici deze kennis gebruiken in preventie- en behandelprogramma's. De bestaande literatuur is voornamelijk gefocust op risicofactoren voor fysieke mishandeling en is er aanzienlijk minder bekend over factoren die het risico op verwaarlozing, emotionele mishandeling en seksueel misbruik vergroten (Levenson & Morin, 2006; Stith, 2009). In dit onderzoek wordt gezocht naar risicofactoren voor zowel fysieke en emotionele mishandeling als verwaarlozing en seksueel misbruik voor deze specifieke doelgroep.

Aangezien jonge kinderen meer van hun ouders en directe omgeving afhankelijk zijn dan oudere kinderen, is het aannemelijk dat ouders en factoren in de ouder-kindinteractie veel invloed hebben op het al dan niet voorkomen van kindermishandeling (Smith, Cowie, & Blades, 2003). De onderzoeksvragen betreffen dan ook ouderkenmerken en factoren in de ouder-kindinteractie als mogelijke risicofactoren. Er is geen literatuur bekend over de invloed van deze factoren op jonge kinderen. Het feit dat jonge kinderen meer afhankelijk zijn van hun ouders en directe omgeving (Smith, Cowie, & Blades, 2003) geeft echter de verwachting dat de invloed van deze factoren groter is voor jonge kinderen dan voor oudere kinderen. De eerste onderzoeksvraag is of er samenhang is tussen *een verleden van mishandeling als kind*, en *opvoedingsstress van beide ouders*, en kindermishandeling. Op basis van de literatuur wordt er samenhang verwacht (Alink et al., 2011; Barnett et al., 1993; Black et al., 2001; Stith, 2009). De tweede onderzoeksvraag is of er samenhang is tussen factoren in de ouder-kindinteractie en het al dan niet voorkomen van kindermishandeling. Een drietal factoren is geselecteerd, namelijk het gebruik van *negatieve strategieën* als reactie op gedrag van het kind, het *aantal interacties met het kind*, en het gebruik maken van *positieve strategieën* als reactie op het gedrag van het kind. De besproken literatuur (Belsky, 1993; Black et al., 2001; Kellogg, 2002; Stith, 2009) geeft reden een samenhang tussen de beschreven factoren en fysieke mishandeling te verwachten. Het is niet duidelijk of deze kenmerken ook samenhangen met de andere typen mishandeling. De laatste onderzoeksvraag die getoetst zal worden, is of er verschillende risicofactoren worden gevonden voor de verschillende typen kindermishandeling bij jonge kinderen, te weten fysieke mishandeling, emotionele

mishandeling, seksueel misbruik en verwaarlozing. Op basis van de literatuur wordt dit verschil in risicofactoren verwacht (Levenson & Morin, 2006; Stith, 2009).

Methoden

Populatie- en Steekproefbeschrijving

Dit onderzoek maakt deel uit van een effectiviteitsstudie van *Parent-Child Interaction Therapy* ((PCIT), McNeil & Hembree-Kigin, 2010) en *Gezins-creatieve Therapie* ((GCT), Beelen 2003; 2005). Door 60 gezinnen is positief gereageerd op de vraag om deel te nemen aan de effectiviteitsstudie (respons 76%). Er was sprake van een klinische populatie, aangezien de kinderen dermate probleemgedrag vertoonden dat behandeling gewenst was. De gezinnen ($N=53$) waarvan alle voormetinggegevens van de effectiviteitsstudie beschikbaar waren en waarvan de behandeling was afgerond of voortijdig beëindigd, zijn opgenomen in het onderzoek. Zij voldeden aan de inclusiecriteria, namelijk dat het kind in de leeftijd van twee tot acht jaar is, het kind gedragsproblemen vertoont en ouders Nederlands of Engels spreken. Kinderen met een ernstige lichamelijke of verstandelijke beperking waren uitgesloten van deelname aan de effectiviteitsstudie.

Uit elk gezin nam één kind deel aan het onderzoek. De steekproef bestond uit 34 jongens en 19 meisjes met een gemiddelde leeftijd van 4.9 jaar ($SD=1.4$) op moment van het onderzoek. Sommige kinderen hadden meerdere nationaliteiten. Om dubbeltellingen te voorkomen, is in navolging van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) een indeling gemaakt. Kinderen waarvan één of beide ouders de Nederlandse nationaliteit hebben, werden als Nederlands gezien (CBS, 2013). Eén kind in de steekproef was Turks, de overige kinderen waren Nederlands. Van de moeders was 75.5% autochtoon, 9.4% Westerse allochtoon (Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië, Japan) en 15.1% niet-westerse allochtoon (Turkije, Afrika, Latijns-Amerika, Azië). Voor vaders was dit respectievelijk 69.8%, 3.8% en 20.8%. Van 5.7% van de vaders was de afkomst onbekend. De helft van de kinderen (50.9%) woonde in een compleet gezin, dat wil zeggen met beide biologische ouders. Ongeveer 40% van de kinderen woonde bij moeder en 9% woonde met moeder en haar nieuwe partner. Dit maakt dat wanneer in deze studie over vaders wordt gesproken, het niet altijd de biologische vader betreft. Veertig procent van de gezinnen verdiende per jaar minder dan 25 000 euro bruto, 21% verdiende tussen de 25 000 en 30 000 euro en 19% verdiende meer dan 30 000 euro. Van de overige gezinnen was geen informatie over het inkomen bekend. Het grootste deel van de ouders (20.3% van de moeders en 15.9% van de vaders) heeft een MBO-opleiding voltooid, 21.7% van de moeders en 10.1% van de vaders heeft een hogere opleiding, en 1.4% van de moeders heeft enkel de basisschool afgerond. Van de gezinnen in de steekproef is bij

58.5% opvoedproblemen of problemen in de ouder-kindinteractie gediagnosticeerd. Bij 25 kinderen (47.2%) zijn geen stoornissen gediagnosticeerd, veertien kinderen hebben een gediagnosticeerde gedragsstoornis (ADHD, ODD, gedragsstoornis NAO; 26.4%), vier kinderen ASS (7.5%), vijf kinderen een reactieve hechtingsstoornis (9.4%) en vijf kinderen een andere stoornis (angststoornis, separatieangst, PTSS, regulatiestoornis).

Procedure

Wanneer een gezin werd aangemeld om binnen de afdeling Gezinspsychiatrie van de Bascule behandeld te worden, was één van de onderzoekers bij het intakegesprek aanwezig om ouders te vragen deel te nemen aan de effectiviteitsstudie. Nadat ouders ingestemd hadden met deelname aan het onderzoek heeft een meting plaatsgevonden. Deze meting bestond uit een video-opname van een speelmoment tussen ouder en kind, het invullen van een aantal vragenlijsten door ouders en afname van interviews. Na afloop van de behandeling, of bij voortijdige beëindiging hiervan, zijn de dossiers van de gezinnen gescoord op kindermishandeling en vermoedens hiervan om zo ook eventuele mishandeling tijdens de behandeling van het kind te kunnen includeren.

Meetinstrumenten

Achtergrondvariabelen. Voor de omschrijving van de steekproef zijn opleidingsniveau van ouders, gezinsinkomen en gezinssamenstelling in kaart gebracht met behulp van de algemene vragenlijst, evenals etniciteit, leeftijd en geslacht van zowel de ouders als het kind. Daarnaast zijn eventuele stoornissen van het kind genoteerd in de checklist die voor de effectiviteitsstudie is ontworpen.

Kindermishandeling. Kindermishandeling en vermoedens hiervan zijn gescoord aan de hand van het *Maltreatment Classification System* ((MCS), Barnett et al., 1993) evenals belangrijke informatie over ouders, waaronder de vraag of zij zelf als kind mishandeld zijn. Onderzoekers hebben het dossier van een kind gelezen en gedragingen en uitingen gescoord waaruit blijkt dat er sprake is van kindermishandeling. Vermoedens van mishandeling zijn ook genoteerd. Om de objectiviteit te vergroten, hebben de onderzoekers een training gevolgd om betrouwbaar te coderen. Verder werd elk dossier door twee onderzoekers gescoord ($\kappa=.72$). Binnen het MCS wordt onderscheid gemaakt tussen fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, seksueel misbruik, morele en educatieve mishandeling, en verwaarlozing. Verwaarlozing is opgesplitst in gebrek aan basisbehoeften en gebrek aan supervisie. In het MCS is per type mishandeling een ernstbepaling opgesteld om zo objectief mogelijk te bepalen hoe ernstig de situatie is. Er is geen onderzoek bekend waarin de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoeksinstrument beschreven wordt.

Opvoedingsstress. Met de *Nijmeegse Ouderlijke Stress Index- Verkorte Versie* ((NOSI-K), De Brock, Vermulst, Gerris, & Abidin, 1992) wordt bepaald vanuit welke mogelijke stressbronnen binnen de opvoedingssituatie ouders stress ervaren. Deze vragenlijst is gebruikt om opvoedingsstress te meten en met de somscore is getoetst of er een samenhang is met kindermishandeling. De NOSI-K bestaat uit 25 items die op een zespuntsschaal van 'helemaal mee oneens' tot 'helemaal mee eens' beantwoord kunnen worden. Naar de verkorte versie, NOSI-K, is geen onderzoek gedaan om de betrouwbaarheid en validiteit in kaart te brengen. De originele NOSI is in 1996 wel door COTAN beoordeeld. De betrouwbaarheid is voldoende, $\alpha = .92$ tot $\alpha = .95$, de normering onvoldoende en de overige criteria zijn als goed beoordeeld (COTAN, 1996).

Ouder-kindinteractie. Om de kwaliteit van de ouder-kindinteractie op objectieve wijze te kunnen beoordelen is het *Dyadic Parent-Child Interaction Coding System* (DPICS) ontwikkeld (Eyberg, Nelson, Duke, & Boggs, 2005). Van een speelmoment tussen ouder en kind bestaande uit drie onderdelen, namelijk kindgerichte interactie, oudergerichte interactie, en opruimen, werd een video-opname gemaakt. Op een later moment is de verbale communicatie op deze video uitgeschreven en is elke uitspraak van zowel de ouder als het kind gecodeerd, evenals enkele non-verbale gedragingen, waardoor scores ontstonden die inzicht geven in de kwaliteit van de ouder-kindinteractie. Voor het coderen is gebruikt gemaakt van de Nederlandse vertaling van de handleiding door Abrahamse, Van Wouwe en Lindauer (2009). De scores zijn gebruikt om de factoren in de ouder-kindinteractie in kaart te brengen. Voor ouders werden de categorieën *Direct Command (DC)*, *Indirect Command (IC)*, *Question (QU)*, *Labeled Praise (LP)*, *Unlabeled Praise (UP)*, *Talk (TA)*, *Negative Talk (NTA)*, *Reflective Statement (RF)*, *Behavior Description (BD)*, *Negative Touch (NTO)* en *Positive Touch (PTO)* gebruikt (zie *Bijlage III*). Daarnaast zijn er kindcategorieën, die niet gebruikt zijn in dit onderzoek. De betrouwbaarheid voor de genoemde verbalisaties in moeder-kindinteracties varieert van $r = .63$ tot $r = .99$, voor de fysieke gedragingen van $r = .37$ tot $r = .82$, en voor vocalisaties van $r = .54$ tot $r = .96$ (Eyberg et al., 2005). Het DPICS blijkt zowel een goede discriminatieve als convergente validiteit te hebben (Russ & Niec, 2011).

De eerste factor in de ouder-kindinteractie is het gebruik van negatieve strategieën als reactie op gedrag van het kind. Deze factor is opgesplitst in twee variabelen. De somvariabele *gezagsstrategieën*, bestaande uit het aantal *DC*, *IC*, *NTA* en *NTO*, gaf weer hoe vaak ouders strategieën inzetten om gezag uit te oefenen. De somvariabele *negatieve strategieën*, het aantal *NTA* en *NTO*, gaf het aantal expliciet negatieve strategieën weer die ouders inzetten. Voor beide somscores is samenhang met kindermishandeling getoetst. Om het aantal

interacties met het kind, de tweede factor in de ouder-kindinteractie, in kaart te brengen, is de somscore *totaal aantal interacties moeder* gemaakt van alle hiervoor beschreven oudercategorieën. De derde factor is het gebruik maken van positieve strategieën als reactie op het gedrag van het kind. Hiervoor is de somscores *positieve strategieën* gemaakt, bestaande uit *TA, LP, UP, RF, BD* en *PTO*, en getoetst of er samenhang was tussen het gebruik van positieve strategieën en kindermishandeling.

Data-analyse

De vragen naar samenhang tussen opvoedingsstress, factoren in de ouder-kindinteractie, en het al dan niet voorkomen van kindermishandeling, zijn getoetst middels logistische regressie. Voor twee moeders was het niet mogelijk een totaalscore op de NOSI-K te berekenen, omdat gegevens ontbraken. Bij de analyse naar opvoedingsstress zijn de gegevens van deze moeders daarom niet meegenomen.

In de analyses is een vergelijking gemaakt tussen kinderen waarvan bekend is dat ze mishandeld zijn en kinderen waarvan niet bekend is dat ze mishandeld zijn, waardoor de data van de twee kinderen bij wie ‘vermoedens van mishandeling’ zijn gecodeerd, buiten beschouwing zijn gelaten. Kindermishandeling is alleen meegenomen als ouders pleger zijn.

Een verleden van mishandeling als kind is enkel toegekend, wanneer expliciet in het dossier vermeld stond dat één of beide ouders mishandeld is. Wanneer geen informatie over deze vraag bekend was, is dit gecodeerd als geen verleden van mishandeling.

De vraag of er verschillende risicofactoren worden gevonden voor fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, seksueel misbruik en verwaarlozing, is onderzocht met behulp van *multivariate analysis of variance (MANOVA)*. De groep van mishandelde kinderen is opgesplitst naar type mishandeling om zo te toetsen welke factoren samenhangen met fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik. Elk kind werd slechts bij één type mishandeling ingedeeld. In navolging van Alink en collega's (2011) is een prioritering gebruikt en zijn de kinderen geplaatst in de groep met het zwaarste type mishandeling. Seksueel misbruik wordt in deze prioritering als meest ernstig gezien, gevolgd door fysieke mishandeling, emotionele mishandeling en verwaarlozing (Alink et al., 2011). Gebrek aan basisbehoeften en supervisie, zoals gebruikt in het MCS, komen overeen met verwaarlozing.

Preliminary analysis

Voordat logistische regressie is toegepast, zijn de assumpties getest. Alle interacties tussen variabelen waren significant, $p < .05$, waardoor de assumptie van *linearity* niet geschaad werd. De assumptie van *multicollinearity* is geschaad, aangezien de variabele *totaal*

aantal interacties moeder een tolerantie geeft $<.1$ en een VIF >10 . Hier zal in de discussie verder op ingegaan worden. Er zijn drie variabelen geselecteerd om gezamenlijk te testen middels meervoudige logistische regressie. Aangezien de variabele *totaal aantal interacties moeder* problemen gaf met *multicollinearity*, en *negatieve strategieën* de variabele met het kleinste effect was, zijn deze variabelen niet meegenomen. Voorafgaand aan de uitvoering van een MANOVA dient de assumptie van *homogeneity of covariance matrices* te worden getest. Voor het *totaal aantal interacties* zijn de variaties voor fysieke mishandeling en emotionele verwaarlozing gelijk, $F(1,33) = 0.38$, *ns*, evenals voor *gezagsstrategieën*, $F(1,33) = 0.34$, *ns*, en *positieve strategieën*, $F(1,33) = 0.43$, *ns*. Hierna is de Box's test uitgevoerd, $F(6, 7813) = 1.28$, *ns*, wat betekent dat de matrices homogeen zijn en de assumptie niet geschaad is.

In de steekproef bleek geen sprake te zijn van morele en educatieve mishandeling, die met het MCS wel gescoord worden, waardoor deze typen mishandeling niet in het onderzoek opgenomen zijn.

De samenhang tussen opvoedingsstress van vader en moeder is getest en bleek significant, $r = .50$, $p < .01$. Aangezien 28 vaders de vragenlijst hadden ingevuld ten opzichte van 51 moeders, is besloten de opvoedingsstress van moeder mee te nemen in de analyses.

Resultaten

Wanneer buiten beschouwing wordt gelaten wie de pleger is, bleek bij 37 van de 53 kinderen (70%) sprake te zijn van één of meerdere typen kindermishandeling en bij twee kinderen van vermoedens (zie Tabel 1).

Tabel 1

Aantal kinderen per type mishandeling gebaseerd op MCS (N = 53)

Type mishandeling	Vastgesteld	Niet vastgesteld	Vermoedens
Seksueel misbruik	3	45	5
Fysieke mishandeling	18	30	5
Emotionele mishandeling	29	23	1
Gebrek aan basisbehoeften	14	39	0
Gebrek aan supervisie	7	46	0
Morele mishandeling	0	53	0
Educatieve mishandeling	0	52	1

Note. Verwaarlozing wordt binnen het MCS opgesplitst in gebrek aan basisbehoeften en gebrek aan supervisie. Gebrek aan basisbehoeften houdt in dat niet wordt tegemoet gekomen aan de lichamelijke behoeftes van het kind. De lichamelijke behoeftes betreffen het kind voorzien in adequate voeding en gepaste kleding, het verstrekken van adequaat onderdak aan het kind, gebruik van adequate medische-, tandheelkundige- en psychische zorg voor het kind, en zorgdragen voor een goede hygiëne van het kind. Gebrek aan supervisie is het verzuimen voorzorgsmaatregelen te nemen om de veiligheid van het kind te waarborgen. Dit betreft het bewaken van de emotionele en ontwikkelingsbehoeften van het kind, zowel binnen- als buitenshuis (Barnett et al., 1993).

Verleden van mishandeling als kind

De samenhang tussen een *verleden van mishandeling* en kindermishandeling blijkt significant, $\chi^2(1) = 10.53, p < .001$ (zie Tabel 2). Alle ouders die als kind mishandeld zijn, bleken hun eigen kind te mishandelen.

Tabel 2

<i>Samenhang verleden van mishandeling als kind en kindermishandeling</i> (N=51)		
	Ouder(s) als kind mishandeld	Ouder(s) niet als kind mishandeld
Kind mishandeld	35.3%	37.3%
Kind niet mishandeld	0%	27.5%

Opvoedingsstress

De relatie tussen *opvoedingsstress van moeder* en kindermishandeling is getoetst (N=51) en bleek niet significant, $B(SE) = 0.00 (0.01)$, CI (betrouwbaarheidsinterval) = 0.98, 1.03, Odds Ratio = 1.00, $p > .05$.

Factoren in de ouder-kindinteractie

Er zijn drie variabelen geselecteerd om gezamenlijk te testen middels meervoudige logistische regressie. Het model bleek niet significant, $\chi^2(3) = 2.83, ns$, evenals de afzonderlijke voorspellers ($p > .05$), zie Tabel 3.

Tabel 3

<i>Meervoudige logistische regressie</i> (N=51)			
	<i>B (SE)</i>	<i>CI</i>	<i>Odds Ratio</i>
Opvoedingsstress van moeder	0.01 (0.02)	0.98, 1.03	1.00
Gezagsstrategieën	-0.02 (0.01)	0.96, 1.01	0.98
Positieve strategieën	0.02 (0.01)	0.99, 1.04	1.02

Verschillende risicofactoren voor verschillende typen kindermishandeling

De kinderen zijn met behulp van de prioritering van Alink en collega's (2011) gegroepeerd op basis van type mishandeling met ouder(s) als pleger. Veertien kinderen (27%) zijn niet mishandeld, zeventien kinderen (33%) zijn fysiek mishandeld, achttien kinderen (35%) zijn emotioneel mishandeld en twee kinderen (4%) zijn verwaarloosd.

De gegevens van de twee kinderen die verwaarloosd zijn, zijn niet meegenomen in de analyse naar de vraag of er verschillende risicofactoren zijn voor verschillende typen kindermishandeling, omdat de subgroep te klein is. Hierdoor kon enkel getoetst worden of er verschillende risicofactoren zijn voor fysieke en emotionele mishandeling. Voor *opvoedingsstress van moeder* is een ANOVA uitgevoerd. Deze bleek niet significant, $F(1, 32) = 0.01, ns$, wat betekent dat *opvoedingsstress van moeder* even sterk samenhangt met fysieke mishandeling als met emotionele mishandeling. Vervolgens is de MANOVA

uitgevoerd voor de variabelen *gezagsstrategieën*, *positieve strategieën* en *totaal aantal interacties moeder*. Wilk's Lambda is niet significant, $F(3, 31) = 0.58$, *ns*, wat betekent dat het *totaal aantal interacties*, het aantal *gezagstrategieën* en aantal *positieve strategieën* evenveel samenhang hebben met fysieke mishandeling als met emotionele mishandeling.

Discussie

Het doel van deze studie was onderzoeken of *opvoedingsstress van moeder*, een *verleden van mishandeling als kind* en factoren in de ouder-kindinteractie het risico op kindermishandeling vergroten. De kracht van dit onderzoek was dat de hypothesen getoetst zijn in een specifieke steekproef, namelijk bij jonge kinderen met gedragsproblemen. De gevonden resultaten kunnen daarom niet zonder meer gegeneraliseerd worden naar oudere kinderen. Per onderzoeksvraag zal ingegaan worden op de gevonden resultaten en mogelijke verklaringen, en eventuele beperkingen van de studie.

Indien een ouder als kind mishandeld was, bleek de kans groot dat hij of zij het eigen kind ook mishandelde. Dit resultaat is congruent met de literatuur (Alink et al., 2011; Barnett et al., 1993; Black et al., 2001; Stith, 2009) en onderstreept dat kindermishandeling niet alleen risico's meebrengt voor de ontwikkeling van het kind dat mishandeld is, maar ook intergenerationele gevolgen heeft. Voor *opvoedingsstress van moeder* werd geen significante samenhang met kindermishandeling gevonden, terwijl dit wel verwacht was (Alink et al., 2011; Barnett et al., 1993; Black et al., 2001; Stith, 2009). Mogelijk kan dit verklaard worden doordat alle kinderen in de steekproef gedragsproblemen vertoonden en dit bij veel ouders de opvoedingsstress verhoogt. Hierdoor is er geen verschil zichtbaar in opvoedingsstress bij ouders die hun kind mishandelden in vergelijking met ouders waarvan niet bekend is dat zij hun kind mishandelden (Barry, Dunlap, Cotten, Lochman, & Wells, 2005).

Als factoren in de ouder-kindinteractie zijn het gebruik van *negatieve strategieën* als reactie op gedrag van het kind, het *aantal interacties met het kind*, en het gebruik maken van *positieve strategieën* als reactie op het gedrag van het kind meegenomen. Voor deze factoren is eveneens geen significante samenhang gevonden. Dit was niet overeenkomstig de verwachtingen die op basis van literatuur waren opgesteld (Belsky, 1993; Black et al., 2001; Kellogg, 2002; Stith, 2009). Het gebruik maken van *negatieve strategieën* is afgeleid van *harsh discipline*. Dit construct omvat zowel verbale negatieve interacties als geweld en dreigementen van ouders naar het kind (Runyan et al., 2010). Ouders zullen zich tijdens een video-opname waarschijnlijk echter sociaal wenselijk gedragen ten opzichte van hun kind, waardoor geweld en dreigementen niet zichtbaar worden. Om deze reden is ervoor gekozen het aantal negatieve strategieën en het aantal gezagsstrategieën te meten. In een vervolgstudie

dient nagedacht te worden hoe *harsh discipline* betrouwbaarder gemeten kan worden en dient nogmaals getest te worden of er samenhang met kindermishandeling bestaat. Bij *totaal aantal uitingen moeder* wordt de assumptie van *multicollinearity* geschonden. *Gezagsstrategieën en positieve strategieën* hangen te sterk samen met *totaal aantal interacties*. Wanneer met een grotere steekproef gewerkt wordt, kan *multicollinearity* verdwijnen, waardoor significante resultaten gevonden kunnen worden (Field, 2009). In een vervolgstudie met een grotere steekproef dient nogmaals getoetst te worden of de geselecteerde factoren samenhangen met kindermishandeling.

De derde onderzoeksvraag was of er verschillende risicofactoren zijn voor verschillende typen mishandeling. Aangezien er geen kinderen seksueel misbruikt zijn door hun ouders en slechts twee kinderen verwaarloosd zijn, is gekeken naar verschillen tussen fysieke mishandeling en emotionele mishandeling. De risicofactoren bleken evenveel samenhang te hebben met fysieke mishandeling als met emotionele mishandeling. Op basis van beperkte literatuur werd verschil in risicofactoren verwacht (Levenson & Morin, 2006; Stith, 2009). Het is goed deze vraag nogmaals te onderzoeken in een grotere steekproef die eveneens kinderen omvat die seksueel misbruikt en verwaarloosd zijn door hun ouders.

Een beperking van studies naar kindermishandeling is dat niet altijd vastgesteld kan worden dat een kind niet mishandeld is. In de huidige studie bestond van een aantal kinderen vermoedens van seksueel misbruik, terwijl het misbruik niet vastgesteld kon worden. Uit literatuur blijkt ook dat in een klinische steekproef slachtoffers van intra-familiaal seksueel misbruik oververtegenwoordigd zouden moeten zijn (Carr, 2006). Dit onderstreept nogmaals dat kindermishandeling een probleem is dat ook voor professionals regelmatig onzichtbaar blijft.

Zoals reeds in de inleiding genoemd (Doyle, 1997; Kellogg, 2002) hebben risicofactoren een cumulatieve werking. Hoe meer risicofactoren een rol spelen in het leven van een kind en de ouders, hoe groter de kans dat het kind daadwerkelijk mishandeld wordt. Het gegeven dat een verleden van mishandeling als kind een groot risico vormt in de opvoeding van eigen kinderen vraagt om een klinische reactie. Wellicht kunnen trainingen opgesteld worden om kwetsbare ouders positieve opvoedingsstrategieën aan te leren, waardoor de kans dat deze ouders hun kinderen mishandelen verkleind wordt. Het belangrijkste is echter dat risicofactoren erkend en herkend worden door zowel ouders als professionals en dat professionals bereid zijn met ouders samen te werken om de veiligheid in het gezin te vergroten (Turnell & Edwards, 2009).

Literatuur

- Alink, L., Van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen*. Leiden: Casimir Publishers.
- Barnett, D., Manly, J. T., & Cicchetti, D. (1993). Defining child Maltreatment: The interface between policy and research. In D. Cicchetti, & S. L. Toth (Eds.), *Child abuse, child development, and social policy*, (pp. 7-73). Norwood, NJ: Ablex.
- Barry, T. D., Dunlap, S. T., Cotton, S. J., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2005). The influence of maternal stress and distress on disruptive behavior problems in boys. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 44*, 265-273. doi:10.1097/00004583-200503000-00011
- Beelen, F. (2003). *Gezins-Creatieve-Therapie. Systeembeïnvloeding, ouderondersteuning in creatieve Therapie beeldend*. Houten/Mechelen: Bohn Stafleu van Loghum.
- Beelen, F. (2005). *Werkboek Gezins-Creatieve-Therapie. Voor creatief therapeuten beeldend, die werken met ouders van kinderen met een verstandelijke beperking*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Belsky, J. (1993). Etiology of child maltreatment: A developmental–ecological analysis. *Psychological Bulletin, 114*, 413–434. doi:10.1037//0033-2909.114.3.413
- Black, D. A., Heyman, R. E., & Slep, A. M. S. (2001). Risk factors for child physical abuse. *Aggression and Violent Behavior, 6*, 121–188. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/journal/13591789>
- Carr, A. (2006). *Child and adolescent clinical psychology. A contextual approach*. New York: Routledge.
- Centraal Bureau voor Statistiek. (2013). Retrieved from <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=2248>

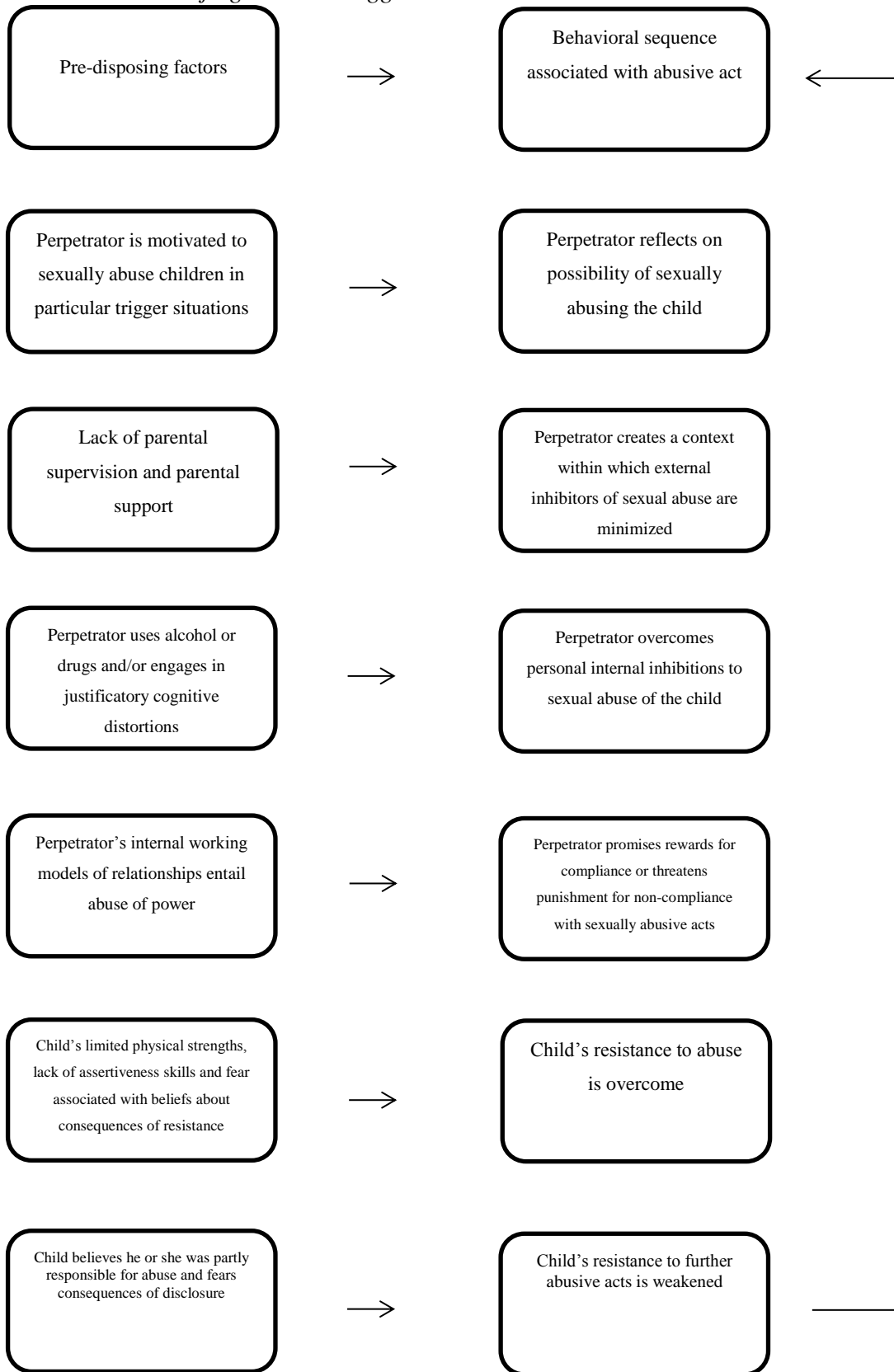
- Chaffin, M., Letourneau, E., & Silovsky, J. (2002). Adults, adolescents, and children who sexually abuse children: A developmental perspective. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *APSAC Handbook on child maltreatment* (Second edition, pp. 205-232). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Colvin, A., Eyberg, S. M., & Adams, C. D. (1999). *Restandardization of the Eyberg Child Behavior Inventory*. West Virginia University.
- COTAN. (1996). Retrieved from http://www.cotandocumentatie.nl.proxy.library.uu.nl/test_details.php?id=611
- De Brock, A. J. L. L., Vermulst, A. A., Gerris, J. R. M., & Abidin, R. R. (1992). *NOSI, handleiding experimentele versie*. Amsterdam: Pearson.
- Doyle, C. (1997). Emotional abuse of children: Issues for intervention. *Child Abuse Review*, 6, 330-342. doi:10.1002/(SICI)1099-0852(199712)6:5<330::AID-CAR355>3.0.CO;2-C
- Dubowitz, H., & Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *Lancet*, 369, 1891-1899. Retrieved from <http://www.thelancet.com/>
- Eyberg, S. M., Nelson, M. M., Duke, M., & Boggs, S. R. (2005). *Manual for the Dyadic Parent-Child Interaction Coding System (3rd edition)*. Retrieved from www.pcit.org.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE Publications Ltd.
- Finklehor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free Press.
- Frude, N. (1990). *Understanding family problems*. Chichester: Wiley.
- Hazler, R. J., & Denham, S. A. (2002). Social isolation of youth at risk: Conceptualizations and practical implications. *Journal of Counseling and Development*, 80, 403-409. Retrieved from [http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1002/\(ISSN\)1556-6678;jsessionid=AF9B3945F589C6C90997D1689DE31028.d03t01](http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1002/(ISSN)1556-6678;jsessionid=AF9B3945F589C6C90997D1689DE31028.d03t01)

- Kellogg, N. D. (2002). Child sexual abuse: A marker or magnifying glass for family dysfunction? *The Social Science Journal*, *39*, 569-582. doi:10.1016/S0362-3319(02)00230-6
- Klokhuis. (2013). Retrieved from <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1336571>
- Levenson, J. S., & Morin, J. W. (2006). Risk assessment in child sexual abuse cases. *Child Welfare*, *85*, 59-82. Retrieved from <http://www.cwla.org/>
- Marshall, W., Laws, D., & Barbaree, H. (1990). *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender*. New York: Kluwer/Plenum.
- McNeil, C. B., & Hembree-Kigin, T. L. (2010). *Parent-Child Interaction Therapy: Second Edition*. New York: Springer.
- Milner, J. S., & Chilamkurti, C. (1991). Physical child abuse perpetrator characteristics: A review of the literature. *Journal of Interpersonal Violence*, *6*, 345–366. Retrieved from <http://jiv.sagepub.com/>
- Myers, J. E. B., Berliner, L., Briere, J., Hendrix, C. T., Jenny, C., & Reid, T. A. (2002). *The APSAC handbook on child maltreatment*. California: SAGE Publications, Inc.
- O'Reilly G., & Carr, A. (1998). Understanding, assessing and treating juvenile and adult sex offenders. *Irish Journal of Psychology*, *19*, 1-235. Retrieved from <http://www.tandfonline.com.proxy.library.uu.nl/toc/riri20/19/1#.UZnpuOPCTIU>
- O'Reilly, G., Marshall, W., Carr, A., & Beckett, R. (Eds.) (2004). *The handbook of clinical intervention with young people who sexually abuse*. London: Brunner-Routledge.
- Robinson, L. R., Morris, A. S., Scheeringa, M. S., Boris, N. W., & Smyke, A. T. (2009). Relations between emotion regulation, parenting, and psychopathology in young maltreated children in out of home care. *Journal of Child and Family Studie*, *18*, 421-434. doi:10.1007/s10826-008-9246-6

- Runyan, D. K., Shankar, V., Hassan, F., Hunter, W. H., Jain, D., Paula, C. S., ... Bordin, I. A. (2010). International variations in harsh discipline. *Pediatrics, 128*, e1-e11.
doi:10.1542/peds.2008-2374
- Russ, S. W., & Niec, L. N. (2011). *Play in clinical practice: Evidence-based approaches*. New York: Guilford Press.
- Schulz-Heik, R. J., Rhee, S. H., Silvem, L. E., Haberstick, B. C., Hopfer, C., Lessem, J. M., & Hewitt, J. K. (2010). The association between conduct problems and maltreatment: Testing genetic and environmental mediation. *Behavior Genetics, 40*, 338-348.
doi:10.1007/s10519-009-9324-6
- Schumacher, J. A., Slep, A. M. S., & Heyman, R. E. (2001). Risk factors for child neglect. *Aggression and Violent Behavior, 6*, 231-254. doi:10.1016/S1359-1789(00)00024-0
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2003). *Understanding children's development*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Stith, S. M., Liu, T., Davies, C., Boykin, E. L., Alder, M. C., Harris, J. M., ... Dees, J. E. M. E. G. (2009). Risk factors in child maltreatment: A meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 13-29. doi:10.1016/j.avb.2006.03.006
- Toth, S. L., Cicchetti, D., & Kim, J. (2002). Relations among children's perceptions of maternal behavior, attributional styles, and behavioral symptomatology in maltreated children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 30*, 487-500. Retrieved from <http://www.springer.com/psychology/child+%26+school+psychology/journal/10802>
- Turnell, A., & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kindbescherming*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Veltman, M. W. M., & Browne, K. D. (2001). Three decades of child maltreatment research: Implications for the school years. *Trauma, Violence, Abuse, 2*, 215-239. Retrieved from <http://tva.sagepub.com/>

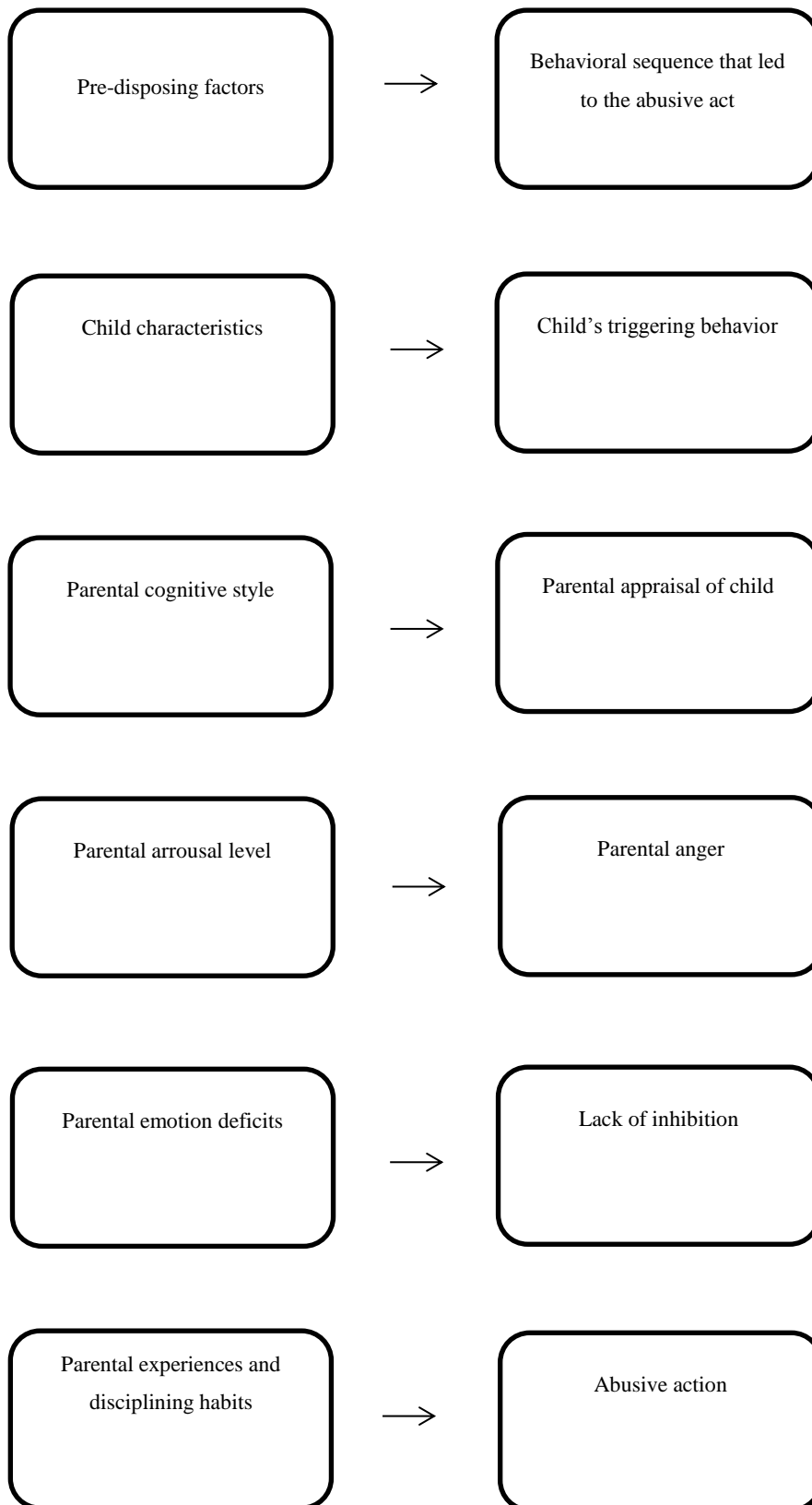
Wulczyn, F. (2009). Epidemiological perspectives on maltreatment prevention. *The Future of Children, 19*, 39-66. doi:10.1353/foc.0.0029

Bijlage I: Onderliggend mechanisme seksueel misbruik

(Chaffin et al., 2002; Finklehor, 1984; Marshall et al., 1990; O'Reilly et al., 2004; O'Reilly & Carr, 1998).

Bijlage II: Onderliggend mechanisme fysieke mishandeling

(Frude, 1990).

Bijlage III: Uitwerking DPICS oudercategorieën

De categorieën van het DPICS zijn onder te verdelen in vier groepen, namelijk verbalisaties, vocalisaties, fysiek gedrag en reacties op verbalisaties. In onderstaand schema is weergegeven welke categorieën tot welke groep behoren (Eyberg et al., 2005).

OUDERCATEGORIEËN	KINDCATEGORIEËN
<i>Verbalisaties</i>	
Negative Talk (NTA)	Negative Talk (NTA)
Direct Command (DC)	Command (CM)
Indirect Command (IC)	Question (QU)
Labeled Praise (LP)	Pro-social Talk (PRO)
Unlabeled Praise (UP)	
Reflective Statement (RF)	
Behavior Description (BD)	
Talk (TA)	
Question (QU)	
<i>Vocalisaties</i>	
	Yell (YE)
	Whine (WH)
	Laugh (LA)
<i>Reacties op verbalisaties</i>	
	Compliance (CO)
	Non Compliance (NC)
	No Opportunity for Compliance (NOC)
<i>Fysiek gedrag</i>	
Positive Touch (PTO)	Positive Touch (PTO)
Negative Touch (NTO)	Negative Touch (NTO)

Om een beter beeld te geven van de inhoud van het DPICS oudercategorieën zullen de categorieën die in dit onderzoek gebruikt zijn, hieronder worden uitgediept. Opgemerkt dient te worden dat de handleiding van dit onderzoeksinstrument circa 250 pagina's omvat. Dit heeft tot gevolg dat het niet mogelijk is een allesomvattende samenvatting van elke categorie te geven.

Direct Command (DC)

“Een Direct Command is een duidelijke opdracht, bevel, eis of aanwijzing die in actieve vorm wordt gegeven. De uitspraak moet voldoende specifiek zijn om het gedrag aan te geven dat van een kind verwacht wordt” (Eyberg et al., 2005, p. 15). Wanneer een ouder bijvoorbeeld “geef me de rode blokjes” zegt, is er sprake van een DC.

Indirect Command (IC)

“Een Indirect Command is een opdracht, bevel, eis of een aanwijzing voor een reactie welke impliciet, niet-specifiek of als vraag is gesteld” (Eyberg et al., 2005, p. 19). Als je een ouder zegt “kan je me die rode aangeven”, verwacht de ouder een gedraging en geen antwoord op deze vraag.

Question (QU)

Questions / vragen van de ene persoon bestemd voor een ander kunnen onderscheiden worden van stellende uitspraken door de verbuiging in de toon aan het einde van een zin of door een vragende zinsstructuur. Questions verzoeken om een antwoord, maar dat wil niet zeggen dat dit gedrag door de ander ook daadwerkelijk vertoond wordt (Eyberg et al., 2005, p. 35).

Labeled Praise (LP)

“Labeled Praise is elke uitspraak of bewering die een positief oordeel geeft over specifieke gedragingen, activiteiten of prestaties van het kind” (Eyberg et al., 2005, p. 25). Ouders kunnen bijvoorbeeld zeggen: “ik vind het knap hoe je die cirkel hebt getekend”.

Unlabeled Praise (UP)

“Een Unlabeled Praise geeft een positief oordeel over het kind, een eigenschap van het kind of een niet-specifieke actie, gedrag of prestatie van het kind” (Eyberg et al., 2005, p. 31). “Goed zeg” is een voorbeeld van UP. Het is een compliment, maar niet specifiek genoeg om een LP te zijn.

Talk (TA)

“Neutral Talk omvat uitspraken (statements) die informatie geven over mensen, objecten, gebeurtenissen of activiteiten of die blijk geven van aandacht voor het kind. Deze uitspraken beschrijven of evalueren niet duidelijk het huidige of net voltooide gedrag van het kind” (Eyberg et al., 2005, p. 47). Een voorbeeld van TA is “dat is een nieuw liedje dat je zong”.

Negative Talk (NTA)

“Negative Talk is een verbale expressie van afkeuring naar het kind of de activiteiten, prestaties, of keuzes van het kind. Negative Talk bevat ook brutale, sarcastische, onbeleefde en schaamteloze uitspraken” (Eyberg et al., 2005, p. 9). Een voorbeeld van NTA is dat een ouder tegen het kind zegt: “je bent te langzaam” of “ik vind dat je je niet gedraagt”.

Reflective Statement (RF)

Een Reflective Statement is een uitspraak die dezelfde betekenis heeft als de verbalisatie van het kind. De reflectie mag die uitspraak van het kind omschrijven of

uitbreiden, maar het mag niet de betekenis van de uitspraak van het kind veranderen of onuitgesproken ideeën interpreteren (Eyberg et al., 2005, p. 37).

Wanneer een kind bijvoorbeeld zegt “geef me de auto” en de ouder zegt hierna “je wilt de auto”, heeft de ouder een RF gebruikt.

Behavior Description (BD)

“Behavioral Descriptions zijn niet-oordelende uitspraken waarin het onderwerp de andere persoon is en het werkwoord hetgeen beschrijft dat die persoon aan het doen is of gedaan heeft. Het gaat om observeerbaar of non-verbaal gedrag” (Eyberg et al., 2005, p. 43). Een voorbeeld van een BD is “je bent een toren aan het bouwen”.

Negative Touch (NTO)

“Een Negative Touch is elke aanraking die sturend, tegenstrijdig, aversief of schadelijk is of het kind beperkt in zijn / haar activiteiten” (Eyberg et al., 2005, p. 57). Voorbeelden van NTO zijn het kind slaan, een kind plagend aanraken als het kind heeft benoemd dit niet te willen en een kind vasthouden tijdens het aanspreken op bepaald gedrag.

Positive Touch (PTO)

“Een Positive Touch is elk opzettelijk positief fysiek contact tussen ouder en kind” (Eyberg et al., 2005, p. 61). Voorbeelden van PTO zijn een kind op schoot nemen, het kind een knuffel geven of een hand op het been van het kind leggen.

Beslisregels en priority order

Het kan voorkomen dat een verbalisatie elementen van meer dan één categorie bevat. Er kan echter slechts één categorie gecodeerd worden. Om ervoor te zorgen dat elke onderzoeker dezelfde beslissing neemt, is er een zogenaamde *priority order* opgesteld. Het kan ook voorkomen dat een onderzoeker twijfelt in welke categorie een verbalisatie behoort. Als er geen keus gemaakt kan worden, worden de *beslisregels* gebruikt (Eyberg et al., 2005).